

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ, ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ
ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Έργο «Έρευνα και ολοκληρωμένη παρέμβαση για την κοινωνική ενσωμάτωση μιας μείζονος κοινωνικά ευάλωτης ομάδας: ψυχολογικό προφίλ/ ψυχοπαθολογία, προφίλ δεξιοτήτων, διάγνωση αναγκών και ανάπτυξη προγραμμάτων για την κατάρτιση- reskilling και την ψυχολογική υποστήριξη προς την επαν-ενσωμάτωση των «νέων ανθρώπων εκτός εκπαίδευσης, κατάρτισης και απασχόλησης (Neets)» (Πράξη 3757)

Υποέργο 2: Αυτεπιστασία Πανεπιστημίου Κρήτης (Ε.1: ΚΕΠΕΤ & ΚΕΑΔΙΚ) (Κ.Α. 4361)

Παραδοτέο 5.4. Εγχειρίδιο πολιτικής για την βέλτιστη εφαρμογή και συντονισμό των

α) προγραμμάτων κατάρτισης- reskilling, β) συμβουλευτικής και επαγγελματικού προσανατολισμού και γ) δράσεων ψυχολογικής υποστήριξης για τους Neets

1.Εισαγωγικές Επισημάνσεις για τις Προτάσεις Πολιτικής

Οι NEETs (Young people Not in education, employment or training - νέοι άνθρωποι εκτός εκπαίδευσης, κατάρτισης και απασχόλησης) αναφέρονται αφενός σε μια ετερογενή αλλά σίγουρα ευάλωτη / ευπαθή κοινωνική ομάδα ενώ αφετέρου αναδεικνύουν ορισμένα συστηματικά (ορισμένοι αναλυτές θα προσέθεταν «και δομικά») προβλήματα των σύγχρονων οικονομικών και κοινωνικών συστημάτων. Προβλήματα που οδηγούν στην απομάκρυνση των νέων από τις θεσμικές μορφές της εκπαίδευσης, της κατάρτισης και της απασχόλησης. Ο κίνδυνος δημιουργίας ενός σύγχρονου κοινωνικού περιθωρίου είναι υπαρκτός, παρότι διαφορετικά κράτη αντιμετωπίζουν το πρόβλημα σε διαφορετικό βαθμό και με διαφορετική ένταση.

Από την προηγούμενη έρευνα και τα σχετικά Παραδοτέα όπως και από την περιορισμένη αλλά ουσιαστική βιβλιογραφία συνάγεται ότι τα κύρια χαρακτηριστικά των NEETs στην Ελλάδα διαφοροποιούνται – σε έναν τουλάχιστον βαθμό – σε σχέση με άλλα κράτη. Υπάρχουν όμως και οι γενικές – σε επίπεδο ΕΕ – γραμμές πολιτικής για την αντιμετώπιση του φαινομένου. Όπως επισημαίνεται στα προαναφερθέντα παραδοτέα, σε επίπεδο ΕΕ έχουν αναληφθεί σειρά ενεργειών για την ενίσχυση της μετάβασης των νέων από την εκπαίδευση, με άμεση αναφορά σε χώρες όπως η Ελλάδα:

α) ενισχύεται ο θεσμός της «μαθητείας» που εφαρμόζεται συστηματικά σε χώρες όπως η Γερμανία και επιχειρείται η μεταφορά της πολιτικής αυτής στα κράτη-μέλη του Νότου, τα οποία πλήττονται ιδιαίτερα από την ανεργία των Νέων (Ελλάδα, Ισπανία, Βουλγαρία κ.ά.),

β) ενισχύεται η νεανική επιχειρηματικότητα (μέσω επιχορηγήσεων) με στόχο την ανάδειξη νέων επιχειρηματικών πρωτοβουλιών μέσω προγραμμάτων κατάρτισης στον τομέα που ενδιαφέρεται ένας νέος να κινηθεί επιχειρηματικά.

γ) ενισχύονται οι πολιτικές για την υλοποίηση προγραμμάτων απόκτησης εργασιακής εμπειρίας για νέους αλλά και ανάπτυξης των δεξιοτήτων τους μέσω προγραμμάτων πρακτικής άσκησης, βάσει συμπράξεων και συνεργειών ανάμεσα σε ιδρύματα και φορείς του εξωτερικού με εγχώρια εκπαιδευτικά ιδρύματα.

δ) προωθείται η βελτίωση και ενίσχυση των υπηρεσιών κοινωνικής πολιτικής μέσω της δημιουργίας, κέντρων εξυπηρέτησης νέων (one-stop shops) έτσι ώστε να διασυνδέονται υπηρεσίες με στόχο την εξυπηρέτηση και την εργασιακή ένταξη των νέων.

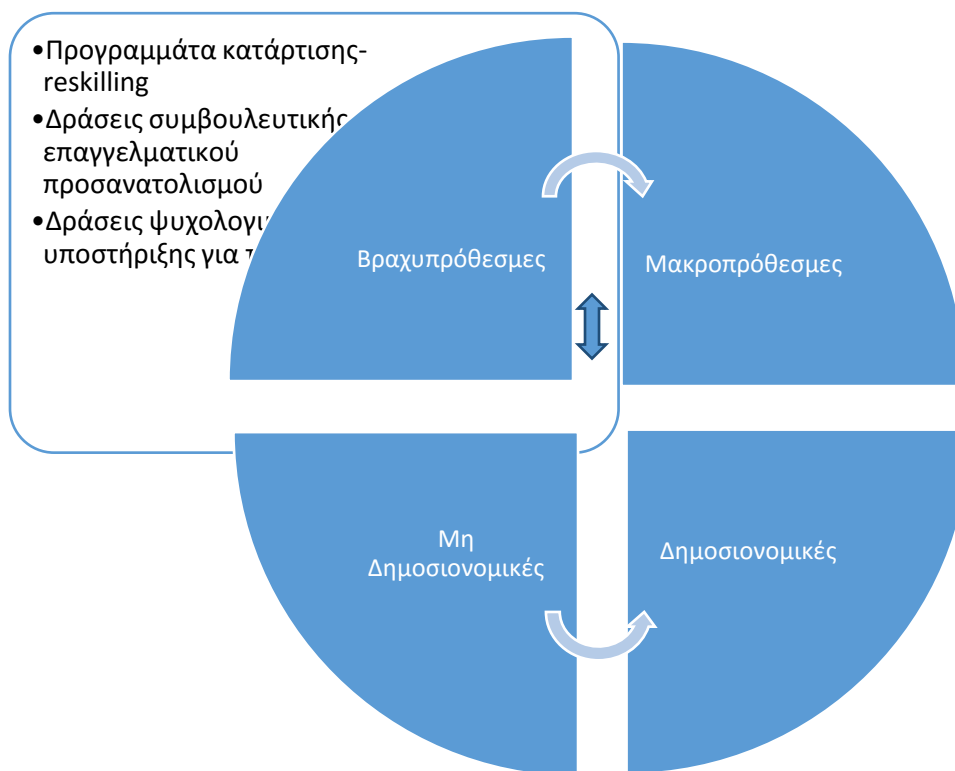
Είναι προφανές ότι οι σχέσεις εκπαίδευσης - κατάρτισης - απασχόλησης εξαρτώνται άμεσα από τις ευρύτερες εξελίξεις σε επίπεδο οικονομικής πολιτικής και εξέλιξης των οικονομικών και κοινωνικών δεικτών της ελληνικής κοινωνίας. Με αυτή την έννοια, μια περιεκτική δέσμη «προτάσεων πολιτικής» θα εκτεινόταν ιδανικά σε όλο σχεδόν το φάσμα των πιθανών παρεμβάσεων δημόσιας πολιτικής. Στην παρούσα σύνθεση στόχος μας είναι η πιο περιορισμένη και στοχευμένη παράθεση των ειδικότερων προτάσεων πολιτικής που συνάγονται από τα Παραδοτέα της δικής μας έρευνας.

Στο πλαίσιο αυτό, εστιάζομαστε στην βέλτιστη εφαρμογή και συντονισμό των α) προγραμμάτων κατάρτισης-reskilling, β) δράσεων συμβουλευτικής και επαγγελματικού προσανατολισμού και γ) δράσεων ψυχολογικής υποστήριξης για τους NEETs.

Η ανταπόκριση των προτάσεων πολιτικής στα ευρύτερα κοινωνικά και οικονομικά δεδομένα αποτελεί βασική προϋπόθεση για την βέλτιστη προσαρμογή και συνακόλουθα επίλυση των προβλημάτων που αντιμετωπίζει αυτή η ευάλωτη ομάδα νέων. Ακριβώς γι' αυτόν τον λόγο οι προτάσεις πολιτικής κινούνται σε δύο κατευθύνσεις, καταναεμημένες στους τρεις τομείς που αναφέρθηκαν. Από την μια πλευρά, διαχωρίζονται με βάση τον χρονικό ορίζοντα υλοποίησης, σε βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες-παραμετρικές και από την άλλη, διακρίνονται ανάμεσα στις παρεμβάσεις που ενέχουν δημοσιονομικές επιδράσεις και σε αυτές που είναι ανεξάρτητες από τις δημοσιονομικές προκείμενες. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η στρατηγική υλοποίησης των παρεμβάσεων διαχωρίζεται σε άμεσες

και μακροπρόθεσμες παρεμβάσεις ενώ η διάκριση ανάμεσα σε δημοσιονομική και μη δημοσιονομική επίπτωση πραγματοποιείται με σκοπό την αρχική υπέρβαση των δημοσιονομικών αγκυλώσεων προς όφελος της συγκεκριμένης κοινωνικά ευάλωτης ομάδας και την χάραξη μακροπρόθεσμης στρατηγικής που απαιτεί δημόσιους πόρους και αναμένεται εντέλει να επιφέρει ευεργετικά αποτελέσματα. Ως εκ τούτου, οι άμεσες παρεμβάσεις που προτείνονται δεν έχουν δημοσιονομικό κόστος ενώ οι μακροπρόθεσμες, που έχουν παραμετρικό χαρακτήρα, αποτελούν μια στρατηγική που ενέχει δημοσιονομικό κόστος, όμως είναι απαραίτητη για την αποτελεσματική ένταξη των NEETs στις κοινωνικές δομές.

Σχήμα 1: Στρατηγική παρεμβάσεων

Η παραπάνω στρατηγική παρέμβασης στοχεύει όχι μόνο στην αντιμετώπιση του συγκεκριμένου φαινομένου σε άμεσο και μακροχρόνιο ορίζοντα αλλά και την πρόληψή του. Όμως, όπως θα διαφανεί και από την παρακάτω ανάλυση, η πρόληψη και η αντιμετώπιση του φαινομένου των NEETs αποτελεί συλλογική ευθύνη και προϋποθέτει μία συνεκτική στρατηγική κοινωνικής ενσωμάτωσης (Παπαδάκης & Κυβέλου, 2016) και κινητοποίησης πόρων (resource mobilization). Αυτή η στρατηγική μπορεί να αξιοποιεί τόσο μέτρα που δεν έχουν δημοσιονομικό αντίκτυπο αλλά μακροπρόθεσμα κρίνεται απαραίτητη και η υιοθέτηση μέτρων που απαιτούν την δημόσια χρηματοδότηση. Άλλωστε είναι αυταπόδεικτο ότι η έλλειψη της κρατικής παρέμβασης δημιουργεί κενά σε επίπεδα κοινωνικής προστασίας και ένταξης.

Στο πλαίσιο αυτό, κρίνεται απαραίτητη η κινητοποίηση και η συνεργασία όλων των φορέων, δημόσιων και ιδιωτικών, των κοινωνικών εταίρων, της εκπαιδευτικής κοινότητας, όπως και των επιχειρήσεων/δυνητικών εργοδοτών. Άλλωστε οι συνέργειες μεταξύ των προαναφερθέντων αποτελούν βασική προϋπόθεση για την εφαρμογή των προτεινόμενων παρεμβάσεων σε επίπεδο πολιτικής για την βελτίωση τόσο των ικανοτήτων και δεξιοτήτων μέσω της κατάρτισης, της επανακατάρτισης, της συμβουλευτικής και του επαγγελματικού προσανατολισμού, όσο και για την αντιμετώπιση των ψυχολογικών ζητημάτων που αντιμετωπίζουν οι NEETs.

2. Προγράμματα κατάρτισης και reskilling.

Η κατάρτιση και η επανακατάρτιση (reskilling) των NEETs και άλλων κοινωνικά ευπαθών ομάδων είναι κρίσιμες με δεδομένα τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους αλλά και την καχυποψία που ενίοτε χαρακτηρίζει τις κοινωνικές αντιλήψεις περί της αποδοτικότητας και εν γένει της επαγγελματικής ικανότητας τους. Το ίδιο – και περισσότερο – ισχύει και για την επαγγελματική συμβουλευτική όταν παρέχεται σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες που ενδεχομένως έχουν να υπερνικήσουν μεταξύ άλλων και τις προκαταλήψεις αναφορικά με την επαγγελματική αξιοποίηση τους.

2.1. Βραχυπρόθεσμες παρεμβάσεις χωρίς δημοσιονομικό κόστος

Μια βασική κατεύθυνση παρέμβασης που δεν ενέχει αρχικώς δημοσιονομικό κόστος και μπορεί να επιφέρει ευεργετικά αποτελέσματα ως προς την βελτίωση των ευκαιριών ένταξης των NEETs, μέσω της προώθησης και ανανέωσης των δεξιοτήτων, είναι η από κοινού συνεργασία μεταξύ όλων των σχετιζόμενων φορέων. Είναι γεγονός ότι, όπως προκύπτει από τα παραδοτέα της έρευνάς μας, η προώθηση και η ενίσχυση συνεργασιών μεταξύ φορέων (δημόσιων και ιδιωτικών), επιχειρήσεων (δυνητικοί εργοδότες) και κοινωνικών εταίρων που εμπλέκονται με τα συστήματα της εκπαίδευσης, της κατάρτισης και της απασχόλησης σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο (Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Εθνικός Οργανισμός Πιστοποίησης Προσόντων και Επαγγελματικού Προσανατολισμού (ΕΟΠΠΕΠ), Περιφερειακές Ενότητες, Δήμοι, Σχολεία, Επαγγελματικές Σχολές (ΕΠΑΣ), Κέντρα Δια Βίου Μάθησης, ΔΙΕΚ, ΠΕΚ, κ.λπ.), μπορεί να διαδραματίσει σημαντικούς ρόλους σε τρία πεδία. Πρώτον, στην καταγραφή-εύρεση-προσέλκυση με στόχο την επανεκπαίδευση, την κατάρτιση και την επανακατάρτιση (reskilling) των NEETs και άλλων ευπαθών κοινωνικά ομάδων προκειμένου να αποκτήσουν ή/και να αναπτύξουν περαιτέρω δεξιότητες και ικανότητες ανάπτυξη που θεωρούνται απαραίτητες για την ένταξη ή την επανένταξη των NEETs στην αγορά εργασίας. Δεύτερον στην ενημέρωση των NEETs σε ζητήματα συμβουλευτικής και επαγγελματικού προσανατολισμού σε σχέση με τον επανασχεδιασμό της επαγγελματικής τους διαδρομής μέσω εναλλακτικών διαδρομών μάθησης και επαγγελματικών

δυνατοτήτων. Τέλος, μπορεί να συμβάλει στην αύξηση της απασχολησιμότητάς τους, ως απώτερο και επιθυμητό στόχο της συντριπτικής πλειοψηφίας των NEETs στην Ελλάδα.

Στο πλαίσιο αυτό, η αναβάθμιση και αξιοποίηση του Δικτύου Δια Βίου Μάθησης στην Ελλάδα μπορεί να οδηγήσει σε ένα αξιόπιστο και αποτελεσματικό δίκτυο «δεύτερης ευκαιρίας» και στοχευμένου reskilling για τις κοινωνικά ευάλωτες ομάδες, όπως είναι οι NEETs στην Ελλάδα (βλ. Papadakis 2003: 51-73, Papadakis 2009: 29-38, Papadakis & Drakaki, 2014 όπ. αναφ. στο Παπαδάκης & Κυβέλου, 2016). Ενώ η προώθηση της ελεύθερης πρόσβασης στη Δια Βίου Μάθηση αποτελεί σημαντικό παράγοντα άμβλυνσης των κοινωνικών ανισοτήτων και της κοινωνικής ευπάθειας ομάδων του πληθυσμού που κινδυνεύουν περισσότερο με κοινωνικό αποκλεισμό. Συγκεκριμένα, προτείνεται η ενίσχυση της υφιστάμενης ανοικτής πρόσβασης στους πολίτες σε θεσμούς και δομές που παρέχουν υπηρεσίες ενημέρωσης, συμβουλευτικής σταδιοδρομίας και επαγγελματικού προσανατολισμού, προκειμένου όλοι όσοι ενδιαφέρονται και αναζητούν διαδρομές για συμμετοχή στην εκπαίδευση και στην κατάρτιση, να έχουν πρόσβαση σε βαθμίδες του εκπαιδευτικού συστήματος που παρέχουν τέτοιου είδους ευκαιρίες (Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας, Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο κ.λπ.). Ταυτόχρονα, είναι απαραίτητο να έχουν πρόσβαση σε όλο το φάσμα των θεσμών του Εθνικού Δικτύου Δια Βίου Μάθησης, το οποίο περιλαμβάνει δομές εκπαίδευσης, κατάρτισης και στοχευμένου reskilling για κοινωνικά ευπαθείς ομάδες με στόχο τη βελτίωση της απασχολησιμότητάς τους και την αύξηση των πιθανοτήτων εύρεσης εργασίας (Φωτόπουλος, 2013: 258-259). Η ενημέρωση των NEETs και η υιοθέτηση του υπάρχοντος υλικού για την καθοδήγησή τους ως προς την κατάρτιση και την επανακατάρτιση μπορεί αυτομάτως να οδηγήσει στην ενεργοποίησή τους και, μέσω αυτής και της αξιοποίησης των υφιστάμενων δομών, προγραμμάτων και υλικού, στην βελτίωση των ευκαιριών ένταξής τους.

Η αξιοποίηση του εν λόγω δικτύου εξαρτάται από την βελτίωση του συντονισμού μεταξύ των φορέων που προαναφέρθηκαν και την διεύρυνση της πληροφόρησης και των ευκαιριών για τους NEETs ως προς την ένταξή τους στις ήδη υπάρχουσες δομές Δια Βίου μάθησης. Επιπροσθέτως, η αξιοποίηση του προτεινόμενου στοχευμένου εκπαιδευτικού υλικού, με βάση τις μαθησιακές ανάγκες των NEETs, θα συνεισφέρει στην βελτίωση της

ενημέρωσης και της παροχής ευκαιριών κατάρτισης και επανακατάρτισης. Οι συγκεκριμένες παρεμβάσεις απαιτούν τον συντονισμό και την χρησιμοποίηση υφιστάμενων δομών και υλικού χωρίς την επιβάρυνση των δημοσίων οικονομικών. Την ίδια στιγμή, δύνανται να παρέχουν χρήσιμες ευκαιρίες αλλά και δεξιότητες προς τους NEETs που θα συνεισφέρουν σημαντικά στην επανένταξή τους στις κοινωνικές δομές ενώ ταυτόχρονα, θα βελτιώσουν και τις μελλοντικές προοπτικές για την μελλοντική εργασιακή αποκατάστασή τους.

Ταυτόχρονα, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η αναγνώριση και πιστοποίηση των προσόντων μη τυπικής μάθησης θα συνεισφέρει άμεσα στην βελτίωση των προοπτικών ένταξης στην αγορά εργασίας ενώ παράλληλα θα επιλύσει την χρόνια εμμένουσα ανισότητα και αδικία σε βάρος των μελών ευπαθών ομάδων που διαθέτουν μη τυπικά προσόντα που δεν είναι επισήμως αναγνωρισμένα. Επιπροσθέτως, η αναγνώριση της μη τυπικής μάθησης θα συνεισφέρει στην παροχή κινήτρων για συμμετοχή σε δομές μη τυπικής εκπαίδευσης και ως εκ τούτου, είναι βέβαιο ότι μπορεί να δημιουργήσει σοβαρές προϋποθέσεις όχι μόνο για την βελτίωση των δεξιοτήτων αλλά για μια πιο ολοκληρωμένη κοινωνική ένταξη των NEETs, κάτι που αποτελεί το βασικό ζητούμενο της συγκεκριμένης στρατηγικής.

2.2. Μακροπρόθεσμες (παραμετρικές) παρεμβάσεις, με ενδεχόμενο δημοσιονομικό κόστος

Η ενίσχυση των δεξιοτήτων των NEETs δεν μπορεί να περιοριστεί μόνο στην ενημέρωση και ενεργοποίησή τους ως προς την ένταξη στις υπάρχουσες δράσεις κατάρτισης και επανακατάρτισης που πραγματοποιούνται στις δομές Δια Βίου μάθησης. Είναι γεγονός ότι ο συντονισμός που είναι αναγκαίος και αναφέρθηκε στην προηγούμενη υπο-ενότητα θα πρέπει να εστιάσει σε επιπρόσθετες μακροπρόθεσμες δράσεις παρέμβασης για την κατάρτιση και την επανακατάρτιση που απαιτούν μεν δημόσιες δαπάνες, καθίστανται δε απαραίτητες. Συνεπώς, η υιοθέτηση ειδικών προγραμμάτων κατάρτισης και επανακατάρτισης, με εστίαση στην κοινωνικά ευάλωτη-ευπαθή ομάδα των NEETs και με έμφαση στην ενίσχυση των μαθησιακών ελλείψεων-ελλείψεων δεξιοτήτων, δύνανται να οδηγήσουν σε άμεση προώθηση της κοινωνικής ένταξης αυτής της ομάδας των νέων. Η οργάνωση αυτών των προγραμμάτων πρέπει να πραγματοποιηθεί σε περιφερειακό

επίπεδο, με ιδιαίτερη έμφαση στις περιφέρειες που αντιμετωπίζουν τα περισσότερα προβλήματα. Ταυτόχρονα, η εστίαση στην απόκτηση δεξιοτήτων είναι βέβαιο ότι πρέπει να βασίζεται σε διάγνωση αναγκών ώστε η κατάρτιση και επανακατάρτιση να είναι πλήρως στοχευμένη στις απαιτήσεις τόσο των ίδιων των NEETs όσο και των απαιτήσεων της αγοράς εργασίας. Συνεπώς, μια μόνιμη καταγραφή των αναγκών και των ελλείψεων είναι σημαντική προς αυτό το επίπεδο και θα ενισχύσει την υιοθέτηση μιας πιο μόνιμης και ολοκληρωμένης στρατηγικής για την κοινωνική ένταξη των NEETs. Με αυτόν τον τρόπο, η διασύνδεση της κατάρτισης και των δεξιοτήτων με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας είναι περισσότερο εφικτή ενώ ταυτόχρονα οι πιθανότητες για την ένταξη των εν λόγω νέων στην αγορά εργασίας ενισχύονται.

Όπως προέκυψε από την καταγραφή των αναγκών των NEETs, η οποία αναφέρεται αναλυτικά στα παραδοτέα Π.4.1, Π.4.2 και Π.4.3, τρεις βασικές κατηγορίες μαθησιακών στόχων αποτελούν τους πυλώνες στους οποίους τα προγράμματα κατάρτισης και επανακατάρτισης θα πρέπει να εστιαστούν. Αυτές είναι α) η απόκτηση γνώσεων, β) η ενίσχυση των κοινωνικών δεξιοτήτων, γ) η απόκτηση ψηφιακού γραμματισμού και δ) η βελτίωση οργανωτικών-πρακτικών δραστηριοτήτων. Θα πρέπει επίσης να τονιστεί ότι καθίσταται απαραίτητη η αξιοποίηση των ενεργητικών τεχνικών και των βιωματικών μεθόδων που έχουν αναφερθεί στο παραδοτέο Π 5.1.3, καθώς κρίνονται απαραίτητες για την προώθηση της συμμετοχής των NEETs στην εκπαίδευση και κατάρτιση και στην ανάπτυξη όλων των δεξιοτήτων που θα οδηγήσουν σε προσωπική ανάπτυξη και καλλιέργεια και ως εκ τούτου, θα αυξήσουν τις πιθανότητες άμεσης ένταξης στην απασχόληση. Η ανάπτυξη αυτών των μεθόδων όμως απαιτεί την στοχευμένη συγκρότηση σε περιφερειακό επίπεδο, προγραμμάτων κατάρτισης και επανακατάρτισης ειδικά για την εύαλπη ομάδα των NEETs και με προσωπικό άρτια εκπαιδευμένο ώστε αφενός να διαθέτει την ευχέρεια να μεταδώσει στους NEETs τα απαραίτητα εχέγγυα και αφετέρου να διαγνώσει τις επιμέρους ελλείψεις και τους τομείς ενθάρρυνσης της καλλιέργειας συγκεκριμένων δεξιοτήτων σε κάθε περίπτωση.

Ένας πρώτος τομέας παρέμβασης με σκοπό την ενίσχυση των δεξιοτήτων μέσω συγκεκριμένων-στοχευμένων προγραμμάτων κατάρτισης, ειδικευμένων και ερευνητικά-εμπειρικά θεμελιωμένων στους NEETs, είναι αυτός της ενίσχυσης των επαγγελματικών

προσόντων. Η ενίσχυση αυτού του τομέα των δεξιοτήτων αφενός συμβάλλει στην ενεργοποίηση των καταρτιζόμενων, αφετέρου ενισχύει τις προσωπικές και κοινωνικές δεξιότητες, φέρνοντάς τους έτσι πιο κοντά στον κόσμο της εργασίας και παρέχοντας τους κίνητρα και δεξιότητες ζωτικές για την ένταξή τους στην απασχόληση. Το ευέλικτο και εξατομικευμένο περιεχόμενο που περιλαμβάνει βαθμιαία αξιολόγηση και επαναληπτικές διαδικασίες στην παρακολούθηση, από κοινού με το μεγάλο εύρος της θεματολογίας, θα μπορεί να ανταποκρίνεται στις επιμέρους ανάγκες, καθολικεύοντας μια εν πολλοίς εξατομικευμένη διαδικασία κατάρτισης που άπτεται τόσο των επιμέρους ικανοτήτων τους όσο και των απαιτήσεων της αγοράς εργασίας. Έτσι, η διαμόρφωση εξατομικευμένων προγραμμάτων κατάρτισης, βασισμένων στις ανάγκες, μπορεί να δώσει ώθηση στην προσωπική ανάπτυξη και να θέσει το άτομο ως ενεργό υποκείμενο μέσα στην συλλογικότητα, έτοιμο να αναπτύξει την ατομικότητά του.

Ένας δεύτερος τομέας παρέμβασης είναι η εστίαση στην ανάπτυξη των ψηφιακών δεξιοτήτων που είναι απαραίτητες για την ένταξη στην αγορά εργασίας. Η υιοθέτηση προγραμμάτων που θα αναπτύξουν τις ψηφιακές δεξιότητες των NEETs κρίνεται απαραίτητη ώστε τα μέλη της συγκεκριμένης ομάδας να είναι ικανά να ανταποκριθούν στις νέες προκλήσεις που εμφανίζονται στην αγορά εργασίας. Όπως έγινε φανερό από τα αποτελέσματα της διάγνωσης αναγκών, αν και οι NEETs φαίνονται αρκετά εξοικειωμένοι με τα κοινωνικά δίκτυα, την ίδια στιγμή υστερούν σε βασικές ψηφιακές δεξιότητες, όπως η επεξεργασία υπολογιστικών φύλλων, που είναι απαραίτητες για την ένταξη στην αγορά εργασίας στην σημερινή εποχή της συνεχούς διαδικασίας ψηφιοποίησης, η οποία μεταβάλλει τις απαιτήσεις σε δεξιότητες στο ανθρώπινο δυναμικό. Συνεπώς, η υιοθέτηση τέτοιων προγραμμάτων από τους περιφερειακούς και εθνικούς φορείς αποτελεί ένα πρώτο επίπεδο στην μακρά διαδικασία για την πλήρη ένταξη των NEETs στις κοινωνικές δομές.

Στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται και η ενίσχυση των Κέντρων Δια Βίου Μάθησης με παράλληλη αναγνώριση και πιστοποίηση των προσόντων μη τυπικής μάθησης: Για την ενεργοποίηση των Ελλήνων NEETs στην διευκόλυνση της εισόδου τους ή επανένταξή τους στην απασχόληση, προτείνεται η ενεργός συμμετοχή τους σε προγράμματα Δια Βίου Μάθησης, κατάρτισης ή reskilling που θα πραγματοποιούνται σε Κέντρα Δια Βίου

Μάθησης των Δήμων σε περιφερειακό επίπεδο, με παράλληλη αναγνώριση και πιστοποίηση των αποκτηθέντων προσόντων της μη-τυπικής μάθησης (Δια Βίου Μάθηση, κατάρτιση, reskilling). Στο πλαίσιο της Δια Βίου Μάθησης, κάθε πρόγραμμα κατάρτισης ή reskilling προτείνεται να περιλαμβάνει και μία θεματική ενότητα συμβουλευτικής και επαγγελματικού προσανατολισμού, ούτως ώστε οι NEETs να αποκτήσουν, μεταξύ άλλων, και τις απαραίτητες δεξιότητες διαχείρισης της σταδιοδρομίας και του επαγγελματικού προσανατολισμού τους, οι οποίες θα τους βοηθήσουν να σχεδιάσουν, οι ίδιοι, την επαγγελματική τους διαδρομή, ανακαλύπτοντας νέους τρόπους μάθησης και εναλλακτικές επαγγελματικές διαδρομές.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η διαδικασία της αποκέντρωσης αναφορικά με την εκπόνηση των προγραμμάτων κατάρτισης και επανακατάρτισης είναι ιδιαίτερος σημαντική τόσο στον σχεδιασμό όσο κυρίως στην παροχή των απαραίτητων δεξιοτήτων για την ένταξη στην αγορά εργασίας. Για να πραγματοποιηθεί αυτή η στόχευση θα πρέπει οι τοπικοί θεσμοί να αναπτύξουν σημαντικά τόσο τη θεσμική όσο και την λειτουργική τους ικανότητα. Η εστίαση στην κεντρική κυβέρνηση έχει δημιουργήσει θεσμούς τοπικής αυτοδιοίκησης που εξαρτώνται μονομερώς από την κεντρική παροχή χρηματικών ενισχύσεων για την υλοποίηση των απαραίτητων παρεμβάσεων σε τοπικό επίπεδο. Αυτό που προτείνεται είναι η διάγνωση αναγκών σε περιφερειακό επίπεδο και η υλοποίηση προγραμμάτων κατάρτισης και επανακατάρτισης για την συγκεκριμένη ομάδα, εστιασμένα στα επιμέρους χαρακτηριστικά που εμφανίζουν και τα οποία μπορεί να αποκλίνουν ανάμεσα στις διαφορετικές περιοχές της επικράτειας. Συνεπώς, αφενός η καταγραφή των προβλημάτων και η διάγνωση αναγκών και αφετέρου η ανάπτυξη προγραμμάτων κατάρτισης και επανακατάρτισης που θα ακολουθούν τις βασικές κατευθύνσεις αλλά θα συμπεριλαμβάνουν ταυτόχρονα και τα επιμέρους χαρακτηριστικά, κρίνονται ιδιαίτερος σημαντικά ώστε η στρατηγική παρέμβασης να είναι αποτελεσματική και να επιφέρει ευεργετικά αποτελέσματα για τις τοπικές κοινωνίες και συνακόλουθα για το σύνολο της χώρας.

3. Δράσεις για την Συμβουλευτική και τον Επαγγελματικό Προσανατολισμό των NEETs στην Ελλάδα.

Ως προς το Β), από τα ευρήματα της διάγνωσης αναγκών της έρευνας προκύπτουν οι παρακάτω επιμέρους κατηγορίες δράσεων για την Συμβουλευτική και τον Επαγγελματικό Προσανατολισμό των NEETs στην Ελλάδα, οι οποίες διακρίνονται από την μια πλευρά σε μη δημοσιονομικές και βραχυπρόθεσμες και από την άλλη, σε δημοσιονομικές και μακροπρόθεσμες-παραμετρικές.

3.1. Βραχυπρόθεσμες μη δημοσιονομικές παρεμβάσεις

Σε αρχικό επίπεδο, όπως αναφέρθηκε και στην προηγούμενη ενότητα, καθίσταται απαραίτητη η ενίσχυση των διμερών και τριμερών συνεργασιών ανάμεσα σε δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς και κοινωνικούς εταίρους και η δημιουργία τοπικών δικτύων (networking) στα οποία θα εμπλέκονται δημόσιοι και ιδιωτικοί φορείς της περιφερειακής και τοπικής κοινότητας, κοινωνικοί εταίροι, η εκπαιδευτική κοινότητα, υπηρεσίες συμβουλευτικής και επαγγελματικού προσανατολισμού καθώς και τα Κέντρα Προώθησης της Απασχόλησης (ΚΠΑ 2) του ΟΑΕΔ (Φωτόπουλος, 2013: 249 & 257 όπ. αναφ. στο Παπαδάκης & Κυβέλου, 2016). Το συγκεκριμένο πλαίσιο συνεργασίας-συντονισμού μπορεί να αποτελέσει το πρώτο στάδιο για την ενημέρωση και την κατάρτιση ενός πλαισίου συνεργατικών δράσεων για την αντιμετώπιση του φαινομένου των NEETs. Η ενημέρωση όλων των σχετικών φορέων και η ενεργός συμμετοχή αποτελεί το όχημα για την διενέργεια παρεμβάσεων σε τοπικό επίπεδο που δεν θα έχουν δημοσιονομικό αντίκτυπο και μπορούν με αυτόν τον τρόπο να εφαρμοστούν άμεσα και να συνεισφέρουν στην κοινωνική ένταξη των NEETs. Στο πλαίσιο αυτό, θα μπορούσε να δημιουργηθεί ένας κεντρικός δικτυακός κόμβος (network node), ο οποίος θα συνδέει όλα τα τοπικά δίκτυα, ούτως ώστε να προαχθούν η επικοινωνία και η συνεργασία μεταξύ των τοπικών δικτύων και η ανταλλαγή «καλών πρακτικών» (best practices) για ζητήματα που σχετίζονται με την άμβλυνση της κοινωνικής ευπάθειας και της ανεργίας, την συμβουλευτική και τον επαγγελματικό προσανατολισμό των νέων και, ιδίως των κοινωνικά ευπαθών ομάδων όπως οι NEETs, καθώς και για ζητήματα που αφορούν στην ενίσχυση της απασχόλησης στην τοπική κοινωνία (Παπαδάκη & Κυβέλου, 2016).

Σε δεύτερο επίπεδο προτείνεται σειρά στοχευμένων δράσεων στα πεδία της Εκπαίδευσης, της Κατάρτισης & της Διά Βίου Μάθησης. Εδώ εντάσσεται η εισαγωγή μαθήματος «Συμβουλευτική Σταδιοδρομίας και Επαγγελματικός Προσανατολισμός» στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση και στην Αρχική Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση: Ως προληπτικό μέτρο για την άμβλυνση του φαινομένου των NEETs, μακροπρόθεσμα, στην Ελλάδα προτείνεται η εισαγωγή στα προγράμματα σπουδών της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (υποχρεωτικής και ανώτερης δευτεροβάθμιας) καθώς και της ΑΕΕΚ, ενός μαθήματος κορμού με θέμα «Συμβουλευτική Σταδιοδρομίας και Επαγγελματικός Προσανατολισμός». Το συγκεκριμένο μάθημα θα διδάσκεται είτε από καθηγητές α) με αποδεδειγμένη εμπειρία στη διδασκαλία της συμβουλευτικής σταδιοδρομίας και του επαγγελματικού προσανατολισμού ή β) με αποδεδειγμένη επιμορφωτική εμπειρία στο αντικείμενο της συμβουλευτικής σταδιοδρομίας και του επαγγελματικού προσανατολισμού. Επιπλέον, το μάθημα δύναται να διδάσκεται από συμβούλους σταδιοδρομίας και επαγγελματικού προσανατολισμού του ΕΟΠΠΕΠ με ωρομίσθια σχέση εργασίας. Εδώ εντάσσεται επίσης και μια σειρά δράσεων αναφορικά με την προώθηση της Πιστοποίησης Προσόντων και Επαγγελματικών Περιγραμμάτων, αλλά και η συστηματική προώθηση των δομών Δια Βίου Μάθησης με παράλληλη πιστοποίηση των προσόντων μη-τυπικής και άτυπης μάθησης. Επίσης, προτείνεται η προώθηση του θεσμού των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας (ΣΔΕ) σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο για τους NEETs, που είναι 18 ετών και άνω και δεν έχουν ολοκληρώσει την εννιάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση, προκειμένου να αποκτήσουν τίτλο σπουδών, που είναι ισότιμος με το απολυτήριο Γυμνασίου, δεδομένου ότι τα ΣΔΕ συμπεριλαμβάνονται στην τυπική εκπαίδευση.

Επιπλέον, μια σημαντική πρόταση αναφέρεται στην προώθηση των Προγραμμάτων Μεταπτυχιακών Σπουδών (ΠΜΣ) σε Τριτοβάθμια Εκπαιδευτικά Ιδρύματα σε σχέση με τους NEETs (δράσεις ενημέρωσης από την πλευρά της πολιτείας και των Τριτοβάθμιων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων για τα ΠΜΣ στη χώρα μας), προκειμένου οι NEETs και άλλες ευπαθείς κοινωνικά ομάδες, που ενδιαφέρονται να πραγματοποιήσουν μεταπτυχιακές σπουδές και να αναβαθμίσουν το εκπαιδευτικό τους επίπεδο, να ενημερωθούν για τα υφιστάμενα μεταπτυχιακά προγράμματα που υπάρχουν στην Ελλάδα καθώς και για τις επαγγελματικές δυνατότητες που αυτά προσφέρουν.

Επιπρόσθετα σε όλα τα παραπάνω προτείνονται και ορισμένες στοχευμένες δράσεις στο πεδίο της απασχόλησης. Εδώ εντάσσεται η προώθηση των δράσεων ΣΥΕΠ του Εθνικού Οργανισμού Πιστοποίησης Προσόντων και Επαγγελματικού Προσανατολισμού (ΕΟΠΠΕΠ): Ο Εθνικός Οργανισμός Πιστοποίησης Προσόντων και Επαγγελματικού Προσανατολισμού (ΕΟΠΠΕΠ) ως ο επιτελικός φορέας διοίκησης του Εθνικού Δικτύου Δια Βίου Μάθησης, είναι και, μεταξύ άλλων, ο αρμόδιος εθνικός φορέας για ζητήματα που άπτονται του πεδίου της Συμβουλευτικής και του Επαγγελματικού Προσανατολισμού των ατόμων. Εν προκειμένω, με δεδομένο το πολυσήμαντο έργο του σε σχέση με την αναβάθμιση των δομών ΣΥΕΠ, την σταδιοδρομία των νέων και των ενηλίκων καθώς και την επιστημονική στήριξη της ΣΥΕΠ στην Ελλάδα (βλ. αναλυτικά ΕΟΠΠΕΠ, 2016: <http://www.eoppep.gr/index.php/el/work-guidance-and-consulting>), προτείνεται η περαιτέρω προώθηση των δράσεων ΣΥΕΠ για τους NEETs. Επίσης, η ενίσχυση των Δομών Απασχόλησης και Σταδιοδρομίας (ΔΑΣΤΑ) και συγκεκριμένα των Γραφείων Διασύνδεσης των Τριτοβάθμιων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων. Αλλά και η αναβάθμιση των υπηρεσιών συμβουλευτικής του ΟΑΕΔ και των Κέντρων Προώθησης της Απασχόλησης (ΚΠΑ 2): Για την ενίσχυση της απασχολησιμότητας και τις επαγγελματικής κατάρτισης των NEETs προτείνεται η αναβάθμιση των υπηρεσιών συμβουλευτικής του ΟΑΕΔ και των Κέντρων Προώθησης της Απασχόλησης (ΚΠΑ 2). Συγκεκριμένα, εξειδικευμένο προσωπικό (όχι απαραίτητα νέο αλλά υφιστάμενο που κατέχει τις συγκεκριμένες δεξιότητες και εκπαίδευση) με επιμορφωτική ή πρότερη εργασιακή εμπειρία στη συμβουλευτική σταδιοδρομίας και στον επαγγελματικό προσανατολισμό, ιδίως των κοινωνικά ευπαθών ομάδων, θα μπορούσε να αναλάβει καθήκοντα συμβούλου σταδιοδρομίας των NEETs, ούτως ώστε να τους παράσχει υπηρεσίες εξατομικευμένης συμβουλευτικής και επαγγελματικού προσανατολισμού αναφορικά με ζητήματα αναζήτησης εργασίας, τεχνικές εύρεσης εργασίας, σχεδιασμού του επαγγελματικού προσανατολισμού τους, δημιουργία επιχείρησης (νεανική επιχειρηματικότητα), επαγγελματικής εκπαίδευσης (ΕΠΑΣ, ΙΕΚ του ΟΑΕΔ) καθώς και προγραμμάτων απασχόλησης και επαγγελματικής κατάρτισης.

3.2. Μακροπρόθεσμες (παραμετρικές) παρεμβάσεις, με ενδεχόμενο δημοσιονομικό κόστος

Η συμβουλευτική και ο επαγγελματικός προσανατολισμός των NEETs, εκτός από τις άμεσες παρεμβάσεις, χρειάζεται την υιοθέτηση μιας μακροχρόνιας στρατηγικής για την σταδιακή εγκαθίδρυση νέων δράσεων. Συνεπώς, η ενίσχυση των γενικών δράσεων επαγγελματικού προσανατολισμού και συμβουλευτικής με στόχευση την συγκεκριμένη κοινωνικά ευάλωτη ομάδα των NEETs συνιστά έναν θεμελιώδη μηχανισμό για την άμβλυνση της κοινωνικής ευπάθειας των NEETs και πρέπει να περιλαμβάνει την ανακατανομή προϋπολογισμού στο πεδίο της Συμβουλευτικής Σταδιοδρομίας και Επαγγελματικού Προσανατολισμού και εν συνεχεία την μακροπρόθεσμη αύξηση της χρηματοδότησης. Έτσι, θα διευκολυνθεί τόσο η υιοθέτηση δράσεων για την συμβουλευτική των NEETs αλλά και η ενίσχυση τόσο του προσωπικού όσο και των δράσεων εντός των υπάρχοντων δομών συμβουλευτικής με έμφαση στην συγκεκριμένη ομάδα.

Η ενίσχυση των υφιστάμενων δομών μέσω δράσεων και πρωτοβουλιών εστίασης στην συμβουλευτική για την ομάδα των NEETs είναι βέβαιο ότι θα συνεισφέρει στην αύξηση των δυνατοτήτων για την ένταξη αυτών των νέων ανθρώπων στις κοινωνικές δομές, καθώς θα μπορούν να στοχοθετήσουν, να προτεραιοποιήσουν και να ενεργοποιηθούν προς την κατεύθυνση της βέλτιστης αξιοποίησης και επέκτασης των ατομικών των ικανοτήτων και δυνατοτήτων. Στο πλαίσιο αυτό, θα πρέπει να αναφερθεί ότι αρχικώς κρίνεται απαραίτητη η υποχρεωτική συμπερίληψη στη λειτουργία κάθε Σχολείου Δεύτερης Ευκαιρίας (συμπεριλαμβανομένων των τμημάτων εκτός έδρας) συμβουλευτικών υπηρεσιών από Σύμβουλο Σταδιοδρομίας και Σύμβουλο Ψυχολόγο. Ακόμα και αν η παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών αποτελεί μία από τις καινοτομίες της λειτουργίας του θεσμού των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας, επί του πρακτέου δεν εφαρμόζονται πολλές φορές λόγω διάφορων παραγόντων, όπως η ελλιπής χρηματοδότηση για την πρόσληψη ωρομίσθιων, ως επί το πλείστον, εκπαιδευτών ενηλίκων. Ωστόσο, η συμβολή τόσο των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας, ως θεσμός, όσο και των συμβουλευτικών υπηρεσιών που παρέχονται στα πεδία του επαγγελματικού

προσανατολισμού και της ψυχολογικής υποστήριξης μέσα σ' αυτά δύνανται να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην μείωση του ποσοστού των NEETs στην Ελλάδα και στην βελτίωση της απασχολησιμότητάς τους, μειώνοντας συγχρόνως και τον κίνδυνο για τον κοινωνικό αποκλεισμό τους. Η υιοθέτηση μιας μακροχρόνιας στρατηγικής προς την κατεύθυνση της δέσμευσης πόρων για την ενίσχυση των συμβούλων σταδιοδρομίας και συμβούλων ψυχολόγων είναι απαραίτητη για την καθοδήγηση και ενεργοποίηση των NEETs, αυξάνοντας κατ' αυτό τον τρόπο τις πιθανότητες για την ολοκληρωμένη ένταξή τους στις κοινωνικές δομές.

Μια ιδιαίτερα σημαντική διάσταση στο πλαίσιο της συμβουλευτικής και του επαγγελματικού προσανατολισμού των NEETs συνιστούν οι προτάσεις για την προώθηση και υποστήριξη της νεανικής επιχειρηματικότητας. Προτείνεται: α) να δημιουργηθούν προγράμματα κατάρτισης σε περιφερειακό επίπεδο και στις παράκτιες και νησιωτικές περιοχές για τους NEETs και άλλες κοινωνικά ευπαθείς ομάδες, προκειμένου να αποκτήσουν επιχειρηματικές ικανότητες που σχετίζονται με την καλλιέργεια της επιχειρηματικής συνείδησης και κουλτούρας, τον σχεδιασμό επιχειρηματικού πλάνου και την ανάληψη πρωτοβουλιών για επιχειρηματική δράση, β) η οικονομική ενίσχυση και μείωση των διοικητικών βαρών και της γραφειοκρατίας από την πλευρά της πολιτείας για την προώθηση και την ανάπτυξη της νεανικής επιχειρηματικότητας, γ) η παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών στους NEETs σε σχέση με την αξιοποίηση νέων τεχνολογιών και σύγχρονων/καινοτόμων μεθόδων παραγωγής προϊόντων και υπηρεσιών για την εξασφάλιση της βιωσιμότητας των επιχειρήσεων. Η ενεργοποίηση των υφιστάμενων γνώσεων και η απόκτηση νέων μέσω της υποστήριξης και προώθησης της νεανικής επιχειρηματικότητας εστιασμένης στην ειδική κατηγορία των NEETs, μπορεί να αποφέρει ευεργετικά αποτελέσματα σε έναν τομέα (επιχειρηματικότητα) που ασθμαίνει αλλά ταυτόχρονα αποτελεί μια από τις σημαντικότερες οδούς για την αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων και την ενίσχυση της παραγωγής και συνακόλουθα της οικονομίας και της καινοτομίας. Η χάραξη μιας στρατηγικής δεκαετούς διάρκειας, μέσω της υλοποίησης σε περιφερειακό επίπεδο, προγραμμάτων προσανατολισμού ως προς την επιχειρηματικότητα, την καινοτομία και την αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών καθώς και οικονομικής ενίσχυσης της νεανικής επιχειρηματικότητας, δύναται να ενισχύσει την τοπική οικονομία και να αποτελέσει διέξοδο για πολλούς νέους που βρίσκονται στο

κοινωνικό περιθώριο, όπως οι NEETs, αυξάνοντας τις ευκαιρίες για προσωπική ανάπτυξη και ένταξη στην απασχόληση.

Επιπροσθέτως, ιδιαίτερη και άμεση θα είναι η επίπτωση της προτεινόμενης δημιουργίας one-stop-shops και ιστοσελίδας-κόμβου. Για την αντιμετώπιση της κοινωνικής ευπάθειας των NEETs και την διευκόλυνση της πρόσβασής τους στην αγορά εργασίας, προτείνεται η δημιουργία one-stop-shops, δηλαδή κέντρων εξυπηρέτησης νέων, σε περιφερειακό επίπεδο καθώς και σε κεντρικά σημεία στις νησιωτικές και παράκτιες περιοχές, τα οποία θα διασυνδέονται με φορείς και υπηρεσίες που σχετίζονται με την συμβουλευτική σταδιοδρομίας και την ενίσχυση της απασχολησιμότητας των NEETs και άλλων κοινωνικά ευπαθών ομάδων (Φωτόπουλος, 2013: 251, Παπαδάκης & Κυβέλου, 2016). Η κατασκευή μίας κεντρικής ιστοσελίδας-κόμβου με δυνατότητες διασύνδεσης με τα επιμέρους τοπικά δίκτυα, η οποία θα περιλαμβάνει ενημερωτικό υλικό για ευπαθείς κοινωνικά ομάδες με διαδρομές επαγγελματικής κατάρτισης και απασχόλησης καθώς και εναλλακτικών εκπαιδευτικών και εργασιακών επιλογών, θα μπορούσε να αποτελέσει μία επιπρόσθετη δράση για τον επαγγελματικό προσανατολισμό των NEETs και κατ' επέκταση την κοινωνική τους ενσωμάτωση (Παπαδάκης & Κυβέλου, 2016). Συνακόλουθα, ως ενισχυτικό μέτρο για τη λειτουργία των one-stop-shops, προτείνεται η συγγραφή ενημερωτικού υλικού (pamphlets και leaflets) για τις ευπαθείς κοινωνικά ομάδες, όπως οι NEETs, στις νησιωτικές και παράκτιες περιοχές της Ελλάδας, συμπεριλαμβανομένων προληπτικών και αντισταθμιστικών μέτρων και δράσεων για την κοινωνική ευπάθεια (Παπαδάκης & Κυβέλου, 2016).

4. Δράσεις ψυχολογικής υποστήριξης για τους NEETs στην Ελλάδα

Είναι εύλογο να αναμένεται ότι τα μέλη των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων θα πρέπει ενδεχομένως να αντιμετωπιστούν και από την άποψη της ψυχολογικής υποστήριξης τους (από «απλά» ζητήματα αυτο-εκτίμησης μέχρι πιο σύνθετα ψυχοπαθολογικά συμπτώματα). Ωστόσο, οι NEETs αποτελούν μια νέα αναλυτική κατηγορία που αναφέρεται σε μια ετερογενή αλλά σίγουρα ευάλωτη κοινωνική ομάδα. Κατά συνέπεια, οι εργασίες που αναφέρονται στους NEETs στη διεθνή βιβλιογραφία είναι περιορισμένες. Επίσης, όπως έχει ήδη αναφερθεί, με εξαίρεση μία μελέτη στο Μεξικό, ουσιαστικά δεν υπάρχουν εργασίες που να εκτιμούν το ψυχολογικό & ψυχιατρικό προφίλ των NEETs. Συνέπεια αυτών είναι να μην υπάρχουν και μελέτες που να εκτιμούν παρεμβάσεις στην ευπαθή αυτή ομάδα με στόχο τις ψυχολογικές / ψυχιατρικές παραμέτρους, ενώ λίγες μελέτες, εκτός Ελλάδας, εκτιμούν άλλου είδους παρεμβάσεις, όπως κοινωνικού ή επαγγελματικού τύπου. Όπως τα παραδοτέα της έρευνάς μας καταδεικνύουν, η συστηματική διερεύνηση και αυτής της διάστασης μπορεί να συνεισφέρει πολύτιμες προτάσεις για τη διαχείριση και την ανάσχεση του φαινομένου των NEETs με την αποτελεσματικότερη ένταξη και την πλήρη αξιοποίησή τους σε εκπαιδευτικές και επαγγελματικές δομές.

Στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας, πραγματοποιήθηκε συστηματική διερεύνηση του ψυχολογικού προφίλ/ ψυχοπαθολογίας στους NEETs στην Ελλάδα και αξιολογήθηκε η πιθανή συσχέτισή τους με κοινωνικο-οικονομικούς και μορφωτικούς παράγοντες.

Όπως προκύπτει από το σχετικό παραδοτέο, προκειμένου να εκτιμηθεί μια παρέμβαση σε NEETs, είναι απαραίτητο να εκτιμηθούν ορισμένες παράμετροι προ- και μετά παρέμβασης, οι οποίες βρέθηκε να σχετίζονται με το με NEETs status. Τέτοιες παράμετροι είναι (α) μετάβαση από κατάσταση NEETs σε μη-NEETs , (β) αίσθημα ευεξίας (γ) αίσθημα αυτό-αποτελεσματικότητας (self-efficacy), (δ) αγχώδης συμπτωματολογία, (ε) καταθλιπτική συμπτωματολογία, (στ) παράγοντες που εκτιμούν την ποιότητα ζωής , (η) λειτουργικότητα κ.α.

4.1. Άμεσες παρεμβάσεις χωρίς δημοσιονομικό κόστος

Οι NEETs στην Ελλάδα εμφανίζουν αγχώδη συμπτωματολογία πιο συχνά από ότι οι συνομήλικοι τους που βρίσκονται στην εκπαίδευση ή την εργασία, καθώς και χαμηλή αυτό-επάρκεια, μειωμένες κοινωνικές επαφές και κοινωνική απόσυρση. Επίσης, σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία οι NEETs είναι πιθανό μετά από μακροχρόνια απουσία να εμφανίσουν και έντονη καταθλιπτική συμπτωματολογία. Για τους παραπάνω λόγους, και προκειμένου να γίνει έγκαιρη παρέμβαση, είναι σημαντικό να γίνει έγκαιρα εντοπισμός τυχόν αγχωδών / καταθλιπτικών συμπτωμάτων. Ο εντοπισμός των αρχόμενων αγχωδών / καταθλιπτικών συμπτωμάτων στην ευάλωτη ομάδα των NEETs, θα μπορούσε να επιτευχθεί με μια στενή συνεργασία των Δομών που ασχολούνται με αυτούς, με τους φορείς παροχής Ψυχικής Υγείας. Πιο συγκεκριμένα, οι NEETs πιθανά να απευθύνονται σε γραφεία ευρέσεως εργασίας (π.χ. ΟΑΕΔ) ή σε οργανισμούς που παρέχουν προγράμματα εκπαίδευσης ή κατάρτισης (π.χ. Προγράμματα ΟΑΕΔ, ΕΣΠΑ κ.α.). Σε τέτοιους οργανισμούς όλα τα άτομα που απευθύνονται, θα πρέπει – εκτός των άλλων – να συμπληρώνουν ένα σύντομο αυτοσυμπληρούμενο ερωτηματολόγιο για screening αγχωδών / καταθλιπτικών συμπτωμάτων.

Η στενή συνεργασία των Φορέων που έρχονται σε επαφή με τους NEETs με τους Ειδικούς Ψυχικής Υγείας θα συντελέσει στον έγκαιρο εντοπισμό ψυχολογικών / αρχόμενων ψυχιατρικών προβλημάτων, την παραπομπή σε ειδικούς ψυχικής υγείας και την παροχή των απαιτούμενων υπηρεσιών. Είναι σημαντικό να τονιστεί, ότι στις ψυχικές παθήσεις η έγκαιρη παρέμβαση έχει συσχετιστεί με καλύτερη έκβαση του συγκεκριμένου επεισοδίου, καθώς και της νόσου καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής (life span) και καλύτερη λειτουργικότητα του ατόμου.

Την ίδια στιγμή, η ενημέρωση των NEETs μέσω pamphlets και leaflets σε έντυπη μορφή και πολυμεσικού υλικού για δράσεις στις οποίες μπορούν να προβούν οι ίδιοι ώστε να αντιμετωπίσουν προβλήματα όπως το άγχος ή για τις διαθέσιμες υπηρεσίες σε επίπεδο δημοσίων φορέων στην περιοχή τους, καθίσταται σημαντική ώστε οι ίδιοι να ενεργοποιηθούν και να προβούν στο πρώτο βήμα για την χρησιμοποίηση των υφιστάμενων δομών και υπηρεσιών, νοιώθοντας με αυτό τον τρόπο ότι υφίστανται

θεσμοί που μπορούν να τους βοηθήσουν, μειώνοντας έτσι το αίσθημα της εγκατάλειψης και της πλήρους απαξίωσης από πλευράς των θεσμών που φαίνεται ότι τους κυριεύει.

4.2. Μακροπρόθεσμες παραμετρικές παρεμβάσεις

Ο εντοπισμός των NEETs μέσω ενημερωτικών δράσεων και δράσεων καταγραφής είναι απαραίτητος για την προσέλκυσή τους στις υφιστάμενες δράσεις, ενώ η υιοθέτηση οργανωμένων παρεμβάσεων από τους φορείς που δύνανται να προωθήσουν τόσο την πρόληψη όσο και την βελτίωση της ψυχικής υγείας των NEETs, όπως τα Κέντρα Ψυχικής Υγείας, θα συνεισφέρει δραστικά στην βελτίωση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν ή δύνανται να αντιμετωπίσουν στο μέλλον. Συνεπώς, η διοργάνωση εκδηλώσεων ενημέρωσης από ειδικούς και δράσεων καταγραφής και προσέλκυσης αυτής της κατηγορίας των νέων από τους φορείς παροχής και προαγωγής της ψυχικής υγείας, αποτελεί το πρώτο βήμα για την εισαγωγή τους στα προγράμματα αντιμετώπισης των συμπτωμάτων ψυχοπαθολογίας που τυχόν αντιμετωπίζουν.

Σε πρώτο επίπεδο προτείνεται να διαμορφωθούν δράσεις εστιασμένες στους NEETs από τους δημόσιους φορείς προαγωγής υγείας για την βελτίωση των στρατηγικών διαχείρισης προβλημάτων. Συγκεκριμένα προτείνονται οι ακόλουθες παρεμβάσεις που στοχεύουν στην βελτίωση της αυτό-αποτελεσματικότητας και την πρόληψη των καταθλιπτικών συμπτωμάτων σε NEETs:

- Πρόγραμμα βραχείας εντατικής ομαδικής εκπαίδευσης με μέγεθος ομάδας 12-20 άτομα
- Διάρκεια 1 εβδομάδα, 5- ώρες καθημερινά για 5 μέρες
- Ατομικές συναντήσεις με εκπαιδευτή 2 φορές/μήνα για 5 μήνες (για follow-up)
- Συμμετοχή δύο διαμεσολαβητών-εκπαιδευτών (facilitators)
- Αυστηρό πρωτόκολλο με συγκεκριμένη σειρά ασκήσεων με τα ακόλουθα θέματα: «δικτύωση», « σκέφτομαι όπως ένας εργοδότης», συγγραφή αίτησης για εργασία, συγγραφή βιογραφικού σημειώματος

Οι προαναφερθείσες παρεμβάσεις έχουν ως αποτέλεσμα α) την ενεργό διαδικασία μάθησης (ομαδικές συζητήσεις, brainstorming sessions, ασκήσεις με παίξιμο ρόλων, και άλλες ασκήσεις που ενισχύουν τις δεξιότητες αναζήτησης εργασίας κ.α.), β) την ενίσχυση κατά της αναβλητικότητας/οπισθοδρόμησης (προετοιμασία διαχείρισης «οπισθοδρόμησης» και αντιμετώπισης εμποδίων μέσω στρατηγικών επίλυσης προβλήματος) και γ) την κοινωνική υποστήριξη μέσω των εκπαιδευτών και της υπόλοιπης ομάδας.

Προτείνονται επίσης και σειρά ψυχιατρικών παρεμβάσεων με στόχο την επανένταξη των NEETs με συμπτώματα ψυχοπαθολογίας. Οι NEETs με ψυχικές νόσους είναι σημαντικό να βρίσκονται σε προγράμματα υποστήριξης σε περίπτωση που παύουν να ανήκουν στην κατηγορία των NEETs και είτε επανέρχονται στην εκπαίδευση/ κατάρτιση ή βρίσκουν εργασία. Για τα άτομα αυτά προτείνονται οι ακόλουθες παρεμβάσεις, οι οποίες πρέπει να παρέχονται από δημόσιους φορείς όπως τα Κέντρα Ψυχικής Υγείας και τα Κέντρα Υγείας:

- Τακτική επικοινωνία (πρόσωπο με πρόσωπο) με επαγγελματία υγείας (κοινωνικό λειτουργό)
- Σαφής κατηγοριοποίηση της βαρύτητας της κατάστασης, βασιζόμενη σε διάγνωση και βαρύτητα λειτουργικής έκπτωσης,
- Άμεση ενεργοποίηση του εκπαιδευόμενου/εργαζόμενου που εμφανίζει συμπτωματολογία, προκειμένου να σχεδιαστεί μια δομή και ένα συγκεκριμένο πλάνο επανένταξης. Για παράδειγμα, σε ένα άτομο που ήταν NEETs και τώρα βρίσκεται σε εργασία, και εμφανίζει συμπτωματολογία συμβατή με υποτροπιάζουσα αγχώδη διαταραχή, θα μπορούσε να βοηθηθεί από τον Κοινωνικό Λειτουργό, ώστε σε συνεργασία με τον εργοδότη, να γίνει μια ρύθμιση των εργασιακών αρμοδιοτήτων του ατόμου, προκειμένου να μειωθεί το εργασιακό στρες και να μπορέσει να ανταπεξέλθει. Σε τέτοιες περιπτώσεις ένταξη σε ένα πρόγραμμα άσκησης θα μπορούσε επίσης να φανεί χρήσιμο. Επιπλέον, παρεμβάσεις στον τρόπο ζωής θα μπορούσαν να είναι χρήσιμες.

- Παραπομπή σε ειδικό ψυχικής υγείας. Για παράδειγμα, σε ένα άτομο που ήταν NEETs και τώρα βρίσκεται σε εργασία, και εμφανίζει συμπτωματολογία συμβατή με υποτροπιάζουσα καταθλιπτική διαταραχή, θα μπορούσε να παραπεμφθεί από τον Κοινωνικό Λειτουργό στο θεράποντα Ψυχίατρο για ρύθμιση φαρμακευτικής αγωγής, συζήτηση για αναγκαιότητα χορήγησης αναρρωτικής άδειας, ψυχοθεραπευτικές παρεμβάσεις κ.λπ.

Μια σημαντική διάσταση που επισημαίνεται στην συγκεκριμένη δέσμη παρεμβάσεων είναι η εξατομίκευση: όλες οι παραπάνω παρεμβάσεις πρέπει να είναι εξατομικευμένες, ανάλογα με την πάθηση, τις ειδικές συνθήκες και τις ανάγκες του κάθε ατόμου. Σε κάθε περίπτωση όμως η διαμόρφωση ενός πλαισίου ειδικά στοχευμένου στους NEETs από τις υπηρεσίες παροχής και προαγωγής της ψυχικής υγείας, απαιτεί τόσο τον σχεδιασμό των παρεμβάσεων όσο και την διαμόρφωση του πλαισίου των υπηρεσιών πρόληψης και παρέμβασης. Η ανάγκη δημιουργίας τέτοιων παρεμβάσεων διαφαίνεται ξεκάθαρα από το πολύ μεγάλο ποσοστό των NEETs που αντιμετωπίζουν προβλήματα άγχους και διαχείρισης προβληματικών καταστάσεων. Επομένως, καθίσταται προφανές το γεγονός ότι η συνεργασία των φορέων που έρχονται σε επαφή με τους NEETs με τους Ειδικούς Ψυχικής Υγείας θα συντελέσει στον έγκαιρο εντοπισμό ψυχολογικών/αρχόμενων ψυχιατρικών προβλημάτων, την παραπομπή σε ειδικούς ψυχικής υγείας και την παροχή των απαιτούμενων υπηρεσιών. Αυτές οι παρεμβάσεις χρειάζεται να είναι εξατομικευμένες, ανάλογα με την πάθηση, τις ειδικές συνθήκες και τις ανάγκες του κάθε ατόμου. Με δεδομένο μάλιστα το γεγονός ότι, στις ψυχικές παθήσεις η έγκαιρη παρέμβαση έχει συσχετιστεί με καλύτερη έκβαση του συγκεκριμένου επεισοδίου, καθώς και της νόσου καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής (life span) με αποτέλεσμα την καλύτερη ποιότητα ζωής και λειτουργικότητα του ατόμου.

5. Εν κατακλείδι: Προτάσεις αναγκαίας παρέμβασης σε ένα δυσχερές περιβάλλον

Οι NEETs αποτελούν μια νέα αναλυτική κατηγορία που αναφέρεται σε μια ετερογενή αλλά σίγουρα ευάλωτη κοινωνική ομάδα. Κατά συνέπεια τόσο η διάσταση της εξήγησης όσο και η διάσταση των προτάσεων πολιτικής συναρτώνται με τα εξελισσόμενα στοιχεία και χαρακτηριστικά του σχετικά νέου φαινομένου των NEETs. Η παρούσα έρευνα καταλήγει σε τρεις βασικούς άξονες παρεμβάσεων: προγράμματα κατάρτισης και επανακατάρτισης (reskilling), δράσεις συμβουλευτικής και επαγγελματικού προσανατολισμού και δράσεις ψυχολογικής υποστήριξης για τους NEETs. Η επιτυχία και η αποτελεσματικότητα των προτάσεων εξαρτώνται βέβαια από το γενικότερο οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον (που βρίσκεται πέραν του πεδίου που μπορούμε να επηρεάσουμε άμεσα) αλλά συναρτώνται και με τον βέλτιστο συντονισμό και τη συναρμογή των επιμέρους προτάσεων στην εφαρμογή τους (διαστάσεις που μας αφορούν άμεσα).

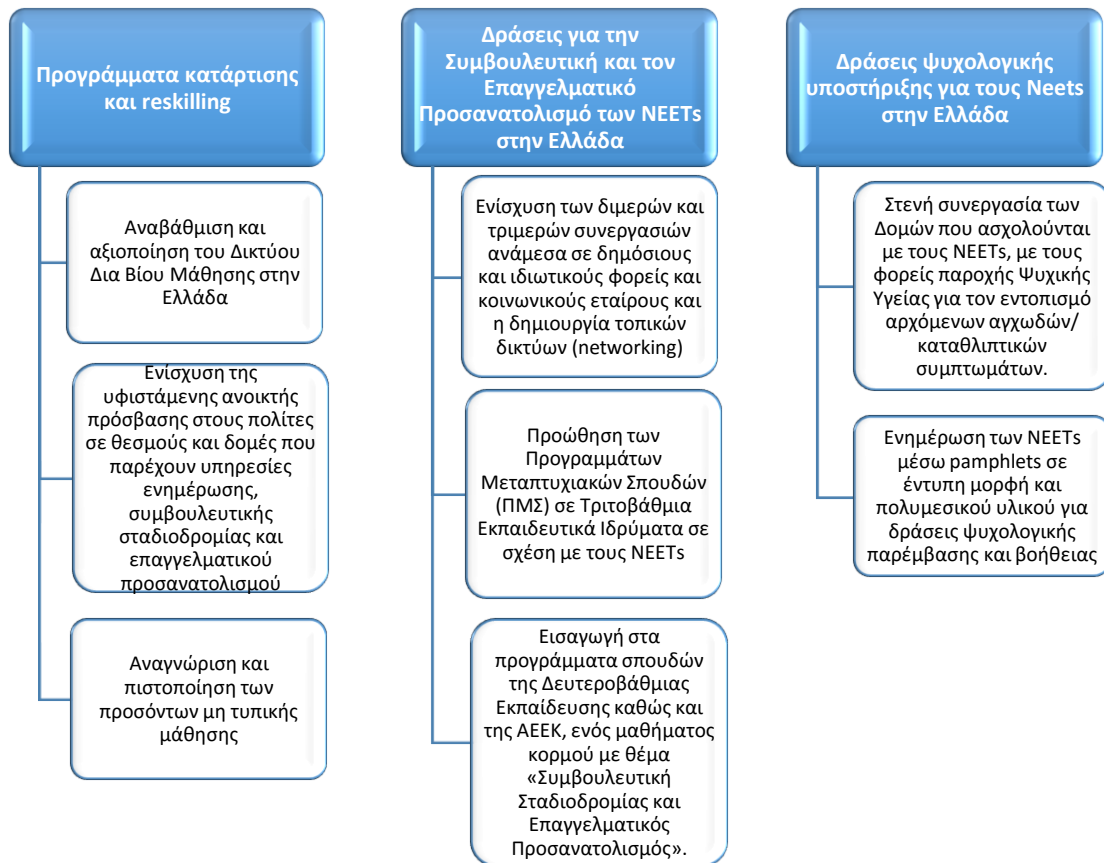
Όπως επισημαίνεται στα επιμέρους παραδοτέα, η οικονομική κρίση και το κυρίαρχο μείγμα πολιτικής έχουν επιφέρει σημαντικές επιπτώσεις τόσο στο πεδίο της απασχόλησης όσο και στον κοινωνικό ιστό της χώρας. Παρόλο που τα ποσοστά της νεανικής ανεργίας και των NEETs έχουν παρουσιάσει μία σχετική μικρή κάθοδο, παραμένουν, ακόμα, σε ιδιαιτέρως υψηλά επίπεδα. Τα ζητήματα της κοινωνικής ευπάθειας επιδεινώνονται και το φαινόμενο των NEETs αποτελεί πλέον μία επώδυνη πραγματικότητα, που αντικατοπτρίζει τις αδυναμίες και την αναποτελεσματική λειτουργία των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης και των δομών του κράτους πρόνοιας στην Ελλάδα να παράσχουν τα απαραίτητα εφόδια και υπηρεσίες για την ένταξή τους στην αγορά εργασίας και κατ' επέκταση την κοινωνική τους ενσωμάτωση. Αλλά – σε αυτό όπως και σε οποιοδήποτε περιβάλλον – η πρόληψη και η αντιμετώπιση του φαινομένου των NEETs αποτελεί συλλογική ευθύνη και χρειάζεται να έχει μία συνεκτική στρατηγική κοινωνικής ενσωμάτωσης (Παπαδάκης & Κυβέλου, 2016) και ένα ενιαίο πλαίσιο προληπτικών και αντισταθμιστικών μέτρων και δράσεων. Απαραίτητη κρίνεται και η κινητοποίηση όλων των φορέων, δημόσιων και ιδιωτικών, των κοινωνικών εταίρων, της εκπαιδευτικής κοινότητας, όπως και των επιχειρήσεων / δυνητικών εργοδοτών. Επίσης, η

συνεργασία των φορέων που έρχονται σε επαφή με τους NEETs με τους Ειδικούς Ψυχικής Υγείας θα συντελέσει στον έγκαιρο εντοπισμό ψυχολογικών / αρχόμενων ψυχιατρικών προβλημάτων, την παραπομπή σε ειδικούς ψυχικής υγείας και την παροχή των απαιτούμενων υπηρεσιών. Με δεδομένο μάλιστα το γεγονός ότι, στις ψυχικές παθήσεις η έγκαιρη παρέμβαση έχει συσχετιστεί με καλύτερη έκβαση του συγκεκριμένου επεισοδίου, καθώς και της νόσου καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής με αποτέλεσμα την καλύτερη λειτουργικότητα του ατόμου.

Μια κατά το δυνατόν ολιστική αλλά ταυτόχρονα και ρεαλιστική/ πραγματοποιήσιμη δέσμη παρεμβάσεων μπορεί να συμβάλει στην ανάσχεση του εξελισσόμενου φαινομένου των NEETs. Είναι προφανές ότι η αντιστροφή – πόσω μάλλον η εξάλειψη – του φαινομένου προϋποθέτει συνολικότερες εξελίξεις στις οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες και στο μείγμα πολιτικών σε επίπεδο της χώρας αλλά και της ΕΕ. Από την άλλη πλευρά, τα παραδοτέα της έρευνας καταδεικνύουν ότι και θεσμικά κενά υπάρχουν (και ανιχνεύονται) και εφαρμόσιμες προτάσεις μπορούν να διαμορφωθούν και να δοκιμαστούν. Η κοινωνική έρευνα και η κοινωνικές επιστήμες οφείλουν να κάνουν το καθήκον τους στο δεδομένο περιβάλλον, αναλαμβάνοντας πρωτοβουλίες και επιχειρώντας να επιτύχουν την αποτελεσματικότερη δυνατή συμβολή τόσο στην εξήγηση όσο και στην ανάσχεση του φαινομένου των NEETs, φαινομένου εξαιρετικά σύνθετου αλλά και δυνητικά απολύτως κρίσιμου για την κοινωνική συνοχή και την κοινωνική αναπαραγωγή.

Συνοψίζοντας, τα παρακάτω σχήματα αποτελούν σκαριφήματα των γενικών κατευθύνσεων παρέμβασης που προτάθηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια:

Σχήμα 2: Μη δημοσιονομικές βραχυπρόθεσμες παρεμβάσεις

Σχήμα 3: Μακροπρόθεσμες δημοσιονομικές (παραμετρικές) παρεμβάσεις

